

УДК 631.15/.16:657:636.4

Мазуренко О.В., к.е.н.,
ННЦ "Інститут аграрної економіки"

УПРАВЛІННЯ БІОЛОГІЧНИМИ АКТИВАМИ В ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА

Анотація. Уточнюються передумови вдосконалення управління біологічними активами свинарства. Зауважується, що економічна ефективність є однією з основних категорій теорії і практики прийняття управлінських рішень. Наголошується, що комплексна оцінка використання біологічних ресурсів і результатів їх біотрансформації потребує розробки цілісної системи показників, здатної надавати всебічну оцінку ефективності основної діяльності свинарських господарств. Запропоновано напрями розвитку системи управління біологічними активами та результатами їх біотрансформації у свинарстві.

Ключові слова. Біологічні активи, біотрансформація, управління, сільськогосподарська діяльність, облік, виробниче використання.

Annotation.

Specified conditions improve management of biological assets pig. It is observed that economic efficiency is one of the main categories of the theory and practice of management decisions. By using the appropriate parameters, this category reveals the economic picture of the production process in the temporal and spatial parameters. It is noted that a comprehensive assessment of the use of biological resources and the results of their biotransformation requires the development of an integrated system of indicators, which can provide an overall assessment of the effectiveness of primary pig farms. Directions of development of the management of biological assets and results of their biotransformation in the pig.

Key words. Biological assets, biotransformation, management, agriculture, accounting, industrial usage.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в аграрному секторі країни зумовлює необхідність формування ефективної системи управління діяльністю аграрних формувань. Водночас наслідки проведених реформ в аграрному секторі не забезпечили очікуваних результатів. Глибокий кризовий період переживає тваринницька галузь, тому виникає потреба в пошуках нових шляхів виходу із неї.

Беручи до уваги європейську інтеграцію, тобто принципи світового ринку та світові стандарти, слід зауважити, що економічна ефективність розвитку сільського господарства розглядається як єдина система. Функціонування її залежить від якості управління біологічними активами в кожній галузі зокрема.

Свинарство є важливою галуззю тваринництва, і саме вона потребує нової розробки стратегії, спрямованої на вирішення науково-практичних та організаційно-методичних проблем управління біологічними активами.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз літератури показав, що розробка наукової проблематики, пов'язаної з управлінням біологічними активами як у виробничому процесі, так і в бухгалтерському обліку, в останні роки посилилася. Суттєвий внесок у

їх вирішення належить вітчизняним науковцям, зокрема, Ф.Ф. Бутинцю, С.Ф. Голову, О.Д. Гудзинському, Т.О. Каменській, Г.Г. Кірейцеву, В.К. Савчуку, В.О.Шевчуку, наукові праці яких сприяли створенню теоретико-методологічного фундаменту досліджуваного напрямку з широким розглядом практичних аспектів. Проте проблема потребує глибшого та всебічного дослідження, оскільки управління біологічними активами в галузі свинарства має певні особливості.

Виклад основного матеріалу. В досліджуваній галузі основним об'єктом управління є біологічні активи та результати їх виробничого використання. Тому впровадження системи управління біологічними активами має бути орієнтовано на формування ефективних внутрішньогосподарських сегментів діяльності свинарських господарств, розвиток у них систем стимулювання та мотивації праці. Крім того, для забезпечення ефективності управління біологічними активами свинарства та всіма стадіями біотрасформаційного процесу вагомим значення набувають інтегрований розвиток і використання всіх функцій менеджменту на базі організації раціональної комунікації структурованої інформації по всіх ієрархічних рівнях організаційної структури сви-

нарського господарюючого суб'єкта. У сукупності це потребує розвитку методики оцінки, обліково-аналітичного забезпечення та контрольного механізму управління свинарством [1-3].

Модернізація, інтенсивний шлях розвитку свинарства, здійснення виробничих процесів на основі прогресивних технологій дадуть змогу ефективніше використовувати в свинарських господарствах матеріальні, трудові, біологічні, земельні та фінансові ресурси. В результаті при високому рівні механізації та автоматизації створюються умови для підвищення продуктивності праці, збільшення обсягів виробництва свинини та зниження її собівартості. Водночас модернізація й інтенсивний шлях розвитку свинарства на промисловій основі зумовлюють необхідність удосконалення системи управління даною галуззю, надання їй стратегічної спрямованості шляхом поліпшення якості та розвитку інформаційної бази сучасного менеджменту.

Отже, на даному етапі особлива роль відводиться вдосконаленню управління біологічними активами свинарства. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 „Біологічні активи” визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і та одержану в процесі їх біологічних перетворень сільськогосподарську продукцію, розкриття узагальнюючої інформації про них у фінансовій звітності [5].

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [4].

Таким чином, фінансова звітність є джерелом інформації для управлінського персоналу, яка використовується з метою аналізу і прийняття рішення про економічну ефективність розвитку й управління біологічними активами галуззі свинарства.

Згідно з вищезгаданим Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку біологічні активи – це тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію, або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.

Згідно з міжнародним стандартом фінансової звітності 41 „Сільське господарство” біологічний актив – це рослини і тварини, які застосовуються у сільськогосподарській діяльності, тобто ті, що вирощуються на продаж, заміну або для збільшення чисельності з метою отримання сільськогосподарської продукції сьогодні і в майбутньому [7–8].

З вищенаведеної інформації можна зробити висновок, що суттєвих відмінностей в термінології, яка визначає біологічний актив у вітчизняному та міжнародному законодавстві, немає. Тобто певний шлях адаптації сільськогосподарської діяльності до світових вимог вже пройдено. Доказом цього є і те, що згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 „Біологічні активи”: „Сільськогосподарська діяльність” – це процес управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції або додаткових біологічних активів”. А біологічні перетворення – це процес якісних і кількісних змін біологічних активів [5].

Біологічні активи свинарства – всі види свиней, які використовують у свинарських господарствах, проходять всі стадії (вирощування, відгодівлю, реалізацію) відтворювального процесу. Тому у сучасних умовах свинарство можна охарактеризувати не лише як процес виробництва (вирощування та відгодівлі), але і як управління біотрансформацією біологічних активів у даній галузі сільського господарства. При цьому процес біотрансформації біоресурсів означає зміну кількісних та якісних характеристик свиней на вирощуванні й відгодівлі (поголів'я, породний склад, інші зміни), а також їх продуктивності (приріст живої маси, плідність). Звідси випливає, що система управління свинарством має базуватися на науково обґрунтованих принципах, методах та організаційно-методичних прийомах для розробки і реалізації відповідних управлінських рішень з метою досягнення найбільшої ефективності використання біологічних активів і позитивних (поточних та очікуваних) фінансових результатів від їх біотрансформаційних процесів.

У свинарському господарстві як об'єкті управління та системі виробництва можна

виділити за змістом та формою різні підсистеми: біологічну, технологічну, економічну, соціальну тощо. Ефективність управління цими підсистемами залежить від комплексного використання його основних функцій на всіх рівнях. При цьому змістом системи управління свинарством стають науково обґрунтовані економічні рішення, реальні для виконання, а її формою – гнучкий спосіб організації даної системи, який дозволяє в необхідних випадках внести корективи в структуру управління організацією.

Система управління біологічними активами як об'єктами майна та власності набуває комплексного характеру діяльності управлінського апарату щодо здійснення функцій менеджменту, що дозволяє у свинарських господарствах додатково розвивати страховий механізм захисту біоресурсів, методи управління витратами на виробництво та собівартістю продукції, інвестиційний потенціал і політику інвестиційної привабливості свинарських господарств, систему моніторингу, діагностику й аналіз фізичного та генетичного стану свиней тощо. Перелічене сприяє прийняттю оперативно-поточних і тактичних рішень з регулювання господарських процесів, розробки та здійснення стратегії стійкого розвитку свинарства [6].

Економічна ефективність є однією з основних категорій теорії і практики прийняття управлінських рішень. Шляхом використання відповідних показників, вона розкриває економічну картину процесу виробництва у часових і просторових параметрах. Ефективність як економічна категорія дозволяє судити про те, якими затратами уречевленої та живої праці досягається поставлена мета управління у свинарських господарствах. До затрат уречевленої та живої праці належать витрати на споживання трудових, фінансових та матеріальних ресурсів, у тому числі біологічних, як об'єктів власності, майна та менеджменту водночас.

Відповідно можна назвати певні вимоги, які повинні висуватися до показників при оцінці економічної ефективності свинарських господарств:

- обмеженість кількості показників;

- багаторазове використання шляхом інтерпретації;

- забезпечення динамізації, перспективності та порівнянності показників.

Крім того, необхідна чітка визначеність по окремих показниках оцінки економічної ефективності використання майна, зокрема біологічних ресурсів. Обчислювати ці показники слід з урахуванням введення нових методик грошової оцінки свиней та приросту живої маси.

Комплексна оцінка використання біологічних ресурсів і результатів біотрансформації потребує розробки цілісної системи показників, щоб всебічно оцінити ефективність основної діяльності свинарських господарств. Показники ефективності свинарства можна класифікувати за такими систематизованими групами:

- загальні показники ефективності біотрансформації біологічних активів;

- показники використання матеріальних і трудових ресурсів у процесах біотрансформації біологічних активів;

- показники використання інших ресурсів та оцінки фінансових результатів свинарства;

- показники, які характеризують якісний стан стада свиней.

Класифікацію показників для визначення оцінки використання ресурсів у свинарстві відображено на рисунку 1.

Для розрахунку вартісних показників до біологічних активів свинарства можуть застосовуватися такі методи визначення оціночної вартості, як порівняльний, дохідний, витратний.

Використання *порівняльного методу* в оцінці біологічних ресурсів можливе за наявності достатньої кількості учасників ринку, які можна обґрунтовано групувати за якісними елементами оцінюваних об'єктів. У свинарстві дещо складно застосовувати порівняльний метод, тому що ринок продажі свиней недостатньо розвинений, а достовірна інформація про угоди в галузі свинарства відсутня. Розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення управління ефективністю функціонування свинарства дозволить успішно застосовувати цей метод оцінки в свинарських господарствах [6-7].

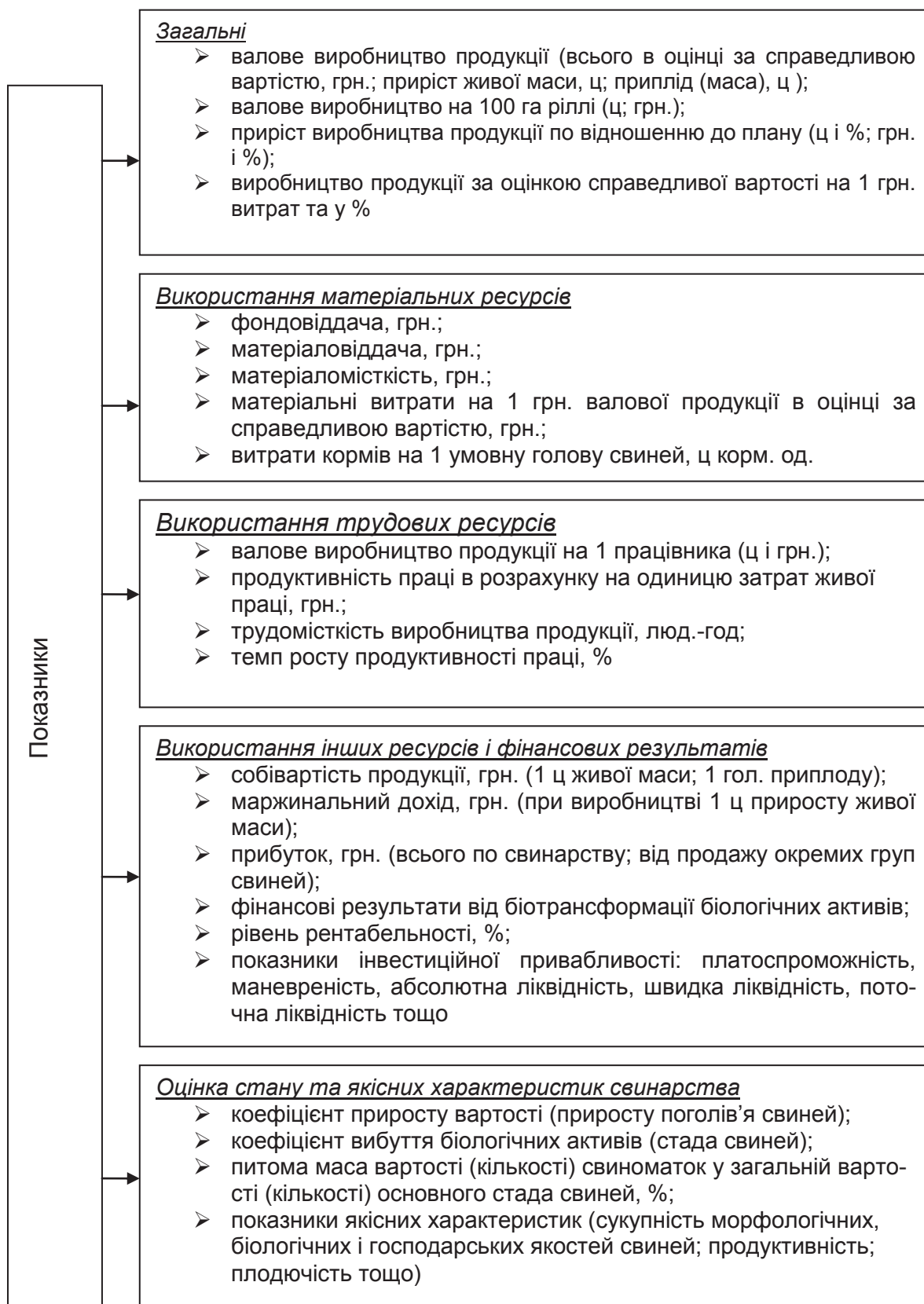

Рис. 1 - Класифікація показників оцінки використання ресурсів у свинарстві

Дохідний метод оцінки біологічних активів відображає діяльність свинарських господарств із точки зору очікуваних майбутніх економічних вигод від біотрансформації

ресурсів. У даному випадку вартість визначається як сума майбутніх доходів, очікуваних від продажу або зміни кількості та продуктивності свиней всіх видів. Переваги

цього методу полягають у тому, що він більшою мірою відображає уяву інвестора про об'єкт як джерело доходу, що виступає базою майбутнього ціноутворення [6-7].

Витратний метод ґрунтується на принципі заміщення, відповідно до якого вартість біологічних активів повинна бути не менше витрат, необхідних для відтворення відповідних біологічних активів у запланованому або звітному періоді. При цьому складність оцінки біологічних активів пов'язана з тим, що сільськогосподарська діяльність, у тому числі свинарство, значною мірою залежить від агрокліматичних, зооветеринарних і біологічних умов суб'єкта господарювання. Тому самостійне встановлення цін для оцінки біологічних активів на основі витрат може призвести до необґрунтованих економічних рішень через різке варіювання витрат виробництва [6-7].

Нині сільськогосподарські товаровиробники здійснюють оцінку об'єктів, які належать до біологічних активів і одержаної від них продукції за фактичною та за плановою (нормативною) виробничою собівартістю.

Враховуючи умови сьогодення, практичну цінність становить оцінка біологічних активів за справедливою вартістю, яка поширена за кордоном.

Саме оцінка за справедливою вартістю надає всім зацікавленим користувачам бухгалтерської (фінансової) звітності достовірну інформацію про реальну вартість біологічних активів. Слід зазначити, що найкращою умовою застосування справедливої вартості є наявність активного ринку біологічних активів, на якому виконуються такі умови:

- об'єкти угод на ринку є однорідними;
- у будь-який момент часу можна знайти бажаючих здійснити операцію купівлі – продажу;
- інформація про ціни є доступною для населення.

Проте нині в Україні такий ринок не розвинений, що є перешкодою при переході до оцінки біологічних активів за справедливою вартістю.

Оцінка біологічних активів за справедливою вартістю в системі управління дає змогу обґрунтовано визначити фінансовий стан і

платоспроможність свинарських господарств, аналізувати їх ресурсний потенціал та ефективність управління фінансово-господарською діяльністю. Необхідність цього можна обґрунтувати наступним аргументом. У сучасних умовах інституційних перетворень створюються великі свинарські комплекси промислового типу, які водночас займаються вирощуванням, відгодівлею, забоем свиней і виробництвом м'ясної продукції на промисловій основі. Ці процеси потребують зміни оцінки ресурсів та забезпечення управлінського персоналу відомостями про господарську діяльність, у яких чітко відображалася інформація про майно, доходи та витрати на кожному етапі виробництва.

Для поліпшення економіки свинарських господарств існують їх внутрішні резерви, які слід виявляти та використовувати шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Такі рішення базуються на основних напрямках системи управління біологічними активами та результатах їх біотрансформації у свинарстві (табл. 1).

Раціональна організація процесу управління галуззю свинарства та її інформаційною базою є комплексним процесом, який включає в себе системоутворюючі заходи, які можна умовно поділити на групи:

заходи, які впливають на зміст, якість та структуру управління;

заходи щодо використання методів управління та його інформаційних функцій;

заходи щодо ефективності використання засобів управління і поліпшення роботи його апарату.

Раціональна організація процесу управління та його інформаційної бази передбачає наявність попередньої, виконавчої та оціночної стадій.

Перша стадія: розробка заходів й визначення засобів для ефективно організації системи управління.

Наступна – здійснення управління в послідовності виконання запропонованих вище заходів.

Заключна стадія – узагальнення інформації про результати управління, розробка рішень, регулювання відхилень і контроль ефективності всієї системи управління.

Напрями розвитку системи управління біологічними активами та результатами їх біотрансформації у свинарстві

Напрями	Організаційно-економічні, інформаційно-методичні, контрольно-аналітичні аспекти розвитку управління
1. Оцінка існуючої системи управління біологічними активами у свинарському господарстві	<ul style="list-style-type: none"> ➤ обстеження, тестування системи управління біологічними активами, SWOT-аналіз її слабких і сильних сторін; ➤ виявлення недоліків, помилок у системі управління біологічними активами; ➤ визначення ступеня ефективності системи управління біологічними активами; ➤ висновки та пропозиції для удосконалення системи управління біологічними активами з орієнтацією на управління системи оперативно-стратегічної направленості
2. Дослідження організаційної структури свинарського господарства та його біологічних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> ➤ дослідження ступінчастості, рівня оптимальності, економічної доцільності елементів організаційної структури свинарського господарства; ➤ розробка оновленого проекту організаційної структури господарства, його біологічних ресурсів за принципами оптимальності, економічної доцільності й ефективності використання наявного виробничого потенціалу
3. Удосконалення функцій управління біологічними активами	<ul style="list-style-type: none"> ➤ формування в господарствах нового управлінського мислення, підвищення кваліфікації працівників апарату управління; ➤ вдосконалення організаційних, методичних, технічних аспектів функцій управління (прогнозування, планування облік, контроль, аналіз тощо)
4. Удосконалення методики оцінки, обліку та контролю біологічних активів у системі управління господарською діяльністю	<ul style="list-style-type: none"> ➤ вдосконалення методів оцінки свиней за видами, групами, приросту живої маси; ➤ вдосконалення методів обліку та контролю біологічних активів та ефективності їх біотрансформації; ➤ організаційно-методичні та технічні аспекти формування й управління доходами, витратами, фінансовими результатами від біотрансформації біологічних активів.
5. Розробка моделей управління біологічними активами та витратами виробництва в свинарстві	<ul style="list-style-type: none"> ➤ формування концептуальних рішень і моделей управління біологічними активами та витратами виробництва у свинарстві; ➤ розробка методичних рекомендацій щодо оцінки біологічних витрат у свинарстві; ➤ виявлення впливу оцінки біологічних витрат за справедливою вартістю на кінцеві результати діяльності свинарських господарств. Прийняття на цій основі ефективних управлінських рішень
6. Розробка організаційно-практичних заходів, щодо вдосконалення управління майном свинарського господарства, його фінансово-економічного оздоровлення	<ul style="list-style-type: none"> ➤ уточнення показників ефективності використання біологічних активів у свинарстві; ➤ порівняльний аналіз майнового стану, платоспроможності та фінансового стану свинарських господарств із застосуванням різних методів оцінки їх біологічних активів у системі управління; ➤ розробка стратегії стійкого розвитку й ефективного функціонування господарств галузі свинарства

Висновки. У сучасних ринкових умовах виникає об'єктивна необхідність ідентифікації біологічних активів за їх: класифікацією, комплексним аналізом ефективності використання, оцінкою тварин за справедливою вартістю та прийнятними вартісними категоріями у свинарських господарствах.

Крім того, для формування надійної інформаційної бази управління витратами і собівартістю свинарської продукції необхідно здійснювати їх планування та облік за тимчасовим і просторовим циклами процесу виробництва. Це істотно поліпшує контрольні функції та підвищує ефективність управління циклом виробництва і витратами у галузі свинарства в умовах ризику й невизначеності для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень щодо коригування бюджетів виробництва і продажу свинарської продукції.

При цьому розвиток управління біологічними активами та біотрансформаційними процесами слід розглядати як комплексну, багатofазну систему використання нововведень.

У процесі розвитку системи управління свинарським господарством наукові рішення відіграють роль інструментарію в конструюванні нових напрямів удосконалення системи управління. Проте вирішальну роль в їх практичному втіленні варто відвести працівникам апарату управління організацій. Тому важливе значення в сучасних умовах набуває питання професійної підготовки сільськогосподарських кадрів, підвищення їх кваліфікації і постійного формування нового професійного мислення й організаційної культури роботи.

Література:

1. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь / [авт. тексту Ф. Бутинець]. – Житомир : ПП "РУТА", 2007. – 328 с.;
2. Голов С. Ф. Управлінський облік. Підручник / С. Ф. Голов – К. : Лібра, 2008. – 703 с.;
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (зі змінами і доповненнями): Закон України від 16.07.1999 р. № 996 – XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 33. – с. 71.;
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (зі змінами і доповненнями): Положення від 31.03.1999 р. № 87 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 52. – С. 67.;
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні ресурси» (зі змінами і доповненнями): Положення від 31.03.1999 р. № 87 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 52. – С. 67.;
6. Гудзинський О. Д. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, В. К. Савчук // Економічна теорія. – 2005. – № 2. – С. 80–95;
7. Шевчук В.О. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами / Шевчук В.О., Каменська Т.О. – К.: ДКЦПФР, 2007, - 220 с.;
8. <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/28-2010-12-17-07-49-54/698-41-l-r.html>.